

משמר העמק הייתה ספינת משא קטנה בת 400 טון בנויה עץ ובעלת מחסן אחד. אורכה היה 45 מטרים ורוחבה 9 מטר, מונעת במנוע דיזל גרמני ומהירותה 7 קשרים. שמה המקורי היה San Michele ושם הצופן שלה 'מיכל'.

הספינה נרכשה מבעליה של מספנת Starita. M בנאפולי באמצעות אנשי המוסד משה זקימוביץ ('זקי') ובנימין ירושלמי. לאחר שנרכשה החלה הכנתה להפלגה. במחסן הראשי נבנו דרגשים ל-800 מעפילים, באזור החרטום נבנו מחסן מזון ותאי שירותים ובאיזור הירכתיים נעשו מספר שינויים שאפשרו הקמת מרפאה. כן הובאו לספינה מזון ל-14 ימי הפלגה ו-28 חביות יין שמולאו במי שתיה והשלימו את מלאי המים ל-24 טון. את עבודות ההכנה ביצעו פועלי מספנה מקומיים.

צוות המלווים הגיע רק יממה לפני יציאתה לים, הצוות מנה את המפקד דוד איזין, המלווה טדי רוזנפלד (מתנדב יהודי אמריקאי) וה'גדעוני' בני ברקוביץ.¹ צוות ההשטה מנה רב חובל, מכונאי ראשי, מכונאי נוסף וארבעה מלחים - כולם איטלקים. ב-10 באפריל, משנשלמו ההכנות, הפליגה הספינה וחברה עם ספינת הדייג 'מריה כריסטינה' שהעבירה לסיפונה את המזון וכלי האוכל להפלגה וגם קבוצה קטנה בת 23 מעפילים מטריפולי שבלוב, לאחר המפגש המשיכה הספינה צפונה לכיוון גאטה. במהלך ההפלגה הקצרה סייעו בני הקבוצה בסידור המזון והכנת המחסן לקליטת יתר המעפילים. בחוף פורמייה המתינו לאנייה 782 מעפילים רובם ממזרח אירופה, היו בהם 48 תינוקות עד גיל שלוש, 150 ילדים עד גיל עשר וכ-100 נשים הרות. הספינה הגיעה לחוף פורמייה שבמפרץ גאטה ב-12 באפריל עם חשיכה ועגנה כ-600 מטרים מקו החוף. ספינת הדייג החלה להעביר את המעפילים לאנייה, 100 בכל פעם. לפנות בוקר ועוד טרם הסתיימה ההעמסה נתקבלה באנייה הוראה של המוסד להרים עוגן ולהתרחק, במוסד חששו מפעילות גלויה באור יום. על החוף נותרו פחות ממאה אנשים. למחרת בערב חזרה הספינה למקום והעלתה את הנותרים ובבוקר ה-14 באפריל, יצאה לדרכה. הספינה עברה במסינה באור יום ופנתה מזרחה לכיוון כף מטפאן.² קטע זה של ההפלגה התארך עקב מצב הים. לאחר שכבר עברה במצר הסקרפנטו והייתה בין כרתים לקפריסין נצטוותה הספינה לחזור לכרתים, להפגש עם 'תמר' (נחשון-הקסטל) ולהעביר אליה מים. הספינה

¹ עליה מאוחרת בכוונה שלא יפריעו ובתירוץ שיסגירו דוד איזין ספור המעשה עמ' 68
² אמ"ה - תיק משמר העמק דוח המפקד 8.8.48 - עברו ליד מטוני

פנתה מערבה והקימה קשר ישיר עם 'תמר' אלא שאז התברר כי 'מיכל' נדרשת גם לקלוט 500 מעפילים מ'תמר'. המרחק מנקודת המפגש לחופי הארץ היה גדול מאוד (3-4 ימי הפלגה) ובלתי אפשרי מבחינת הצפיפות שתיווצר על הסיפונים, העברות מסוג זה נעשו בדרך כלל במרחק יממה מחופי הארץ.

המפקד שאל אם ניתן לבצע את ההעברה בטווח הקרוב יותר לחופי הארץ, ליד חוף קפריסין ונענה מ'תמר' שהדבר ניתן לפיכך פנה וחזר לנתיבו העובר מדרום לקפריסין תוך כוונה להמתין ל'תמר' בנקודת המפגש חדשה קרובה יותר לחופי הארץ.³

שעות ספורות לאחר מכן הופיע מטוס סיוור מעל האנייה והחלט לבטל את המפגש. שעתיים אחרי הופעת המטוס הגיעה מכיוון קפריסין משחתת שהחלה ללוות את האנייה, מפאת המרחק הגדול ואיטיות הספינה נמשך הליווי יומיים ובמהלכם התחלפו משחתות במשימת הליווי.

ביום זה, ה-23 באפריל, קבלה האנייה גם את שמה התעמולתי, *משמר העמק*, לציון הקרב שהסתיים ימים ספורים קודם לכן ובו הצליחו מגיני הישוב בעזרת כוחות ה'הגנה' לבלום ולהביס את 'צבא השחרור' של קאוקג'י ולחולל תפנית משמעותית במהלך המלחמה.

משנכנסה ההאנייה למיים הריבוניים ב-24 באפריל לקראת חצות נצמדו HMS Chevron ומשחתת נוספת לאנייה והעבירו במהירות צוותי השתלטות, לא הייתה התנגדות, ההנחיות שקיבל מפקד האנייה היו שלא להגיע לעימות.⁴

המכונאים חיבלו במנוע ועזבו את חדר המכונות והמשחתת נאלצה לגרור את האנייה אל הנמל. בניגוד להפלגות קודמות לא הסתתרו המלווים בסליק מאחר ולא ידעו מהו המצב הבטחוני בחיפה ובשליטת מי נמצאת העיר. (בדעבד, יום קודם לכן השיג ארגון ה'הגנה' שליטה בעיר)

בנמל הוצמדה האנייה לסיירת Newcastle שהובאה מבירות לצורך המשימה המעפילים הועברו לסיפונה נבדקו בטחוני חוטאו והועבר לאניית הגירוש Empire Rival שיצאה עוד באותו לילה לקפריסין.⁵ על הרציף שממול צבאו אלפים מערביי חיפה ממתנינים לצי הבריטי שיעבירם למל בירות.

³ דו"ח המפקד 8.8.48

⁴ דו"ח המפקד 8.8.48

⁵ "הבקר" 25.4.48